

VLAAMSE WALVISVAART.

Dat de Vlaamse kustbewoners zeer intens de visserij hebben bedreven en nog steeds de zeeën beploegen is een algemeen gekend feit.

Dat onze voorvaders zich ook op de walvisvangst toelegden is wellicht minder bekend en dat die walvissen destijds de Noord- en Middellandse zee bewoonden zal U allicht verbazen.

Nochthans

Een paar voorbeelden:

In mei 1403 werden er tijdens een storm acht walvissen op het strand van Oostende geworpen. De dieren maten 70 voet (+ 23 m.) en brachten elk 24 ton vet op. (1)

Op 15 januari 1494 laat graaf Maximiliaan een jaarlijks terugkerend groot feest oprichten te Nieuwpoort. Het feest begint de zondag na het naamfeest van St. Joannes Baptist. Op de eerste dag van de kermis, de zondag dus, zal er een processie door de stad rondtrekken met het magistraat, alle ambachten en gilden.

" De gulde der visscherie lieten maeken een grooten walvisch gemaakt van mandewerck, over trocken met linwaet en schoon geschildert spuijgende water door zijne kieuwen, en loopende op wielen voortgesteken van binnen, door acht mannen op welken walvisch sat eenen man gekleet als Neptues met een drij tand in zijn hand, ..."

In de keure van Nieuwpoort van 1163 is bij de tolrechten ook sprake van walvisvlees. (2)

We mogen dus gerust aannemen dat onze Vlaamse vissers reeds vroeg op walvissen jacht maakten.

In zijn artikel "De Vlaamsche Walvischvangst in de middeleeuwen" beschrijft R. Degryse het verhaal van een mirakuleuse walvisvangst in 1123. Hierin wordt verteld dat een gekwetste en woedende walvis, die gevaar opleverde voor vaartuig en bemanning, mak werd, gemakkelijk gevangen kon worden en aan de wal kon worden gebracht na het aanroepen van de heilige Arnoldus.

- (1) Roger Degryse geeft in zijn artikel "De Vlaamsche Walvischvangst in de Middeleeuwen" als bron:
N. Despars - Cronycke van de lande ende graefscepe van Vlaendere , uitgave J. De Jonghe Anno 1403:
De dieren werden door de bevolking aan stukken gesneden. Uit iederen walvisch werden ongeveer 25 tonnen smout getrokken. Ook te Duinkerke spoelde een walvisch aan land. Hij leverde 27 tonnen smout op.
- (2) Roger Degryse, "De maritieme aspecten van de keure van Nieuwpoort van 1163
... ook voor de verkoop van walvisspek en walvisvlees werd een tol geheven die uitsluitend door de vreemde koper te betalen was.

In 1447 zouden er vanuit Brugge niet minder dan vier walvisjagers vertrokken zijn.
Er zijn diverse sporen van walvisvaart in de XVIIde, in de XVIIIde en in de XIXde eeuw.
Te Brugge werd er in het jaar 1663 een "Compagnie ter Walvisvangst op Groenland" gesticht.
Op 16 november 1663 stelt een octrooiwet de inkomstrechten vast die betaald moeten worden door de "Maetschappij van Groenland" voor de verkoop van walvisolie.
Op 1 mei 1665 vertrok een Brugs schip vanuit Oostende naar Groenland om er op walvis te jagen.
In Biekorf 1956 vinden we een korte bijdrage over de Groenlandvaarders te Brugge.

"Op den 7 octobre 1665 soo arrayveerde hier (te Brugge) tot Schipstaele het eerste schip commende van Groenlant ende hadden ghevanghen ses cleene walvisschen uitbrenghende omtrent twee hondert ende tseventich carteele speck ende veele ballein ende anders, ende wiert het speck begonst te smelten op den nieuwen dijck omtrent eene platse die men het crakeelken noemt ende deurde dit smelten omtrent 14 daegen met cleene incommodijteijt soo vant stincken als anders". (3)

In augustus 1667 komen talrijke Vlaamse schepen met een volle lading van de walvisjacht te Oostende terug waar ze hun vangsten verkopen.

"Int latste van septembre (1669) soo arrayveerde tot Brugghe eenen groenlants vaerder, het schip ghenamp den Keijser Maximilliaen ende hadde ghevanghen elf walvisschen tot groot profijt vande reeders, ende ghinghen den traen smelten inde oude platse ontrent Schipstaele ende drie a vier daeghen daernaer quamper noch een schip met derthien visschen ende stelde oock eene panne ontrent de voorgaende ende smolten aldaer tsamen hunnen traen ende begonde alsoo den groenlants vaert." (3)

Om de walvisvangst te stimuleren liet " 's lands beheer" in 1675 alle reders en onderdanen genieten van de voorrechten van de octrooiwet op voorwaarde dat ze de olie van de gevangen walvissen in onze havens binnenbrachten. Reder Jan de Schonamille kreeg van Karel VI vier Keizerlijke paspoorten, vier scheepskapiteins. Dit liet de reder toe de walvisvaart in de Groenlandse zeeën te bedrijven. Jacob Stap was bevelhebber aan boord van een schip met een zeer toepasselijke naam: "de Walvisch". Daniel Linderssen voerde het bevel op "de perel van 't Noorden" en Simon Jan Thel was de gezagdrager aan boord van "De gouden arend". Men behaalde niet de verwachte resultaten maar toch liet de reder een gebouw optrekken voor het verwerken van de gevangen walvissen. Weldra werd alles verkocht.

"...ende op den 18 aprijl 1675 vertrocken van brugge naer oostende vier schepen om naer groenlant te vaeren om daer te verwachten hun convoij ende op den 26 ditto liepense in zee met twee convooijers". (3)

(3) De korte bijdrage in Biekorf geeft als bron:
-Uit het Handschrift (Rare Geschriften) van Jacques Inbona, blz. 211, 264, 356.

Er werden nog heel wat pogingen ondernomen doch steeds zonder het verhoopte sukses.

In 1722 werd de Oostendse Compagnie officieel gesticht. Tijdens een algemene vergadering van de aandeelhouders dacht men er even aan om de bedrijvigheid ook naar het Noorden uit te breiden. Men zou er de walvis- en de haringvisserij kunnen beoefenen maar de Groenlandse visserij werd verworpen.

IN 1727 werd er te Brugge een maatschappij opgericht die de walvisvaart op Groenland zou beoefenen. Een eerste schip verliet de Oostendse haven op 4 mei 1727. Die maatschappij was geen lang leven beschoren. (4)

In 1730 stichtte Adam de Sotelet een maatschappij voor de walvisvangst. Tochten in 1772 en in 1773 mislukten eveneens. (5)

In 1775 werd er, alweer te Brugge, een maatschappij voor walvisvaart opgericht en alweer moest men deze maatschappij opdoeken omdat de verhoopte resultaten niet behaald werden. Nog hetzelfde jaar werd schip en uitrusting verkocht. (6)

Onder de Hollandse periode was er een hoopgevende wetgeving in verband met de walvisvaart. Deze wet, die dus ook bij ons van toepassing was, dateert van 22 januari 1816.

De wet kent een uitredingspremie toe van 4000 gulden aan de directeurs van de rederijen van de 12 eerste schepen, van 150 à 200 last, van de haven die de aanvraag deden tussen 1 januari en 31 december 1818. De vaartuigen moesten van de havens der Nederlanden zijn en moeten de visserij op walvissen en zeehonden bedrijven op de kusten van Groenland en in het nauw van Davis. De uitreding moet gebeuren voor rekening van inwoners van het land en moet minstens 6 à 7 sloepen en 30 à 40 bemanningsleden bevatten. Daarenboven wordt er aan ieder schip die onder deze voorwaarden vertrekt en die slechts een kleine hoeveelheid olie, beneden een opgegeven waarde, binnenbrengt een vergoeding toegekend op voorwaarde dat de schepen op Groenland gebleven zijn tot 7 juli, hoger dan 72 graden, en de schepen in het nauw van Davis, boven 65 graden, gebleven zijn tot 10 juli. Deze wet was ingevoerd om de teloorgang van de walvisvaart in de Nederlanden te stoppen.

(4) volgens Gaston en Roland Desnerck in Vlaamse visserij
(6) en vissersvaartuigen.

(5) volgens "De vlaamsche Walvischvaarders" een artikel
uit de Vlaamsche Zeevisscher.

De wet werd vastgelegd voor een periode van drie jaar door het Koninklijk arrest van 6 december 1818 onder voorwaarde dat de premie in twee helften uitbetaald werd. De eerste helft werd uitbetaald bij het vertrek, de tweede helft bij de terugkolmst.

Deze bemoedigende wetten brachten echter weinig resultaat op.

De laatste Vlaamse pogingen in 1849 bleken ook al vruchteloos. De driemaster "Bremen" en het schip "de Océanie" waren de laatste Vlaamse walvisvaarders.

Bronnen: X- Groenlandvaarders te Brugge, een korte bijdrage verschenen in Biekorf '56.

X- "De Vlaamsche Walvischvaarders" naamloos artikel uit het vakblad "De Vlaamsche Kustvisscher", augustus 1911.

X- Roger Degryse, "De Vlaamsche walvischvangst in de Middeleeuwen" een bijdrage in Biekorf '40-'45.

- Charles De Zuttere, "Enquête sur la pêche maritime en Belgique" 1ste deel

- Roland en Gaston Desnerck, "Vlaamse Visserij en Vissersvaartuigen", deel 1.

X- Beschrijving der stad ende haven van Nieuport in het Graefschap Vlaenderen ... door Joannes Baptista Rybens en Thomas De Roo, vader en zoon., uitgegeven door Bachten de Kupe v.z.w., nov. '66

- Roger Degryse, "De Maritieme aspecten van de keure van Nieuwpoort van 1163" -5/2/'68- overdruk uit mededelingen van de Marine Academie boek XX.

Willem Lanszweert